

ДІМ, ДЕ ЗІГРІВАЮТЬСЯ ДИТЯЧІ СЕРЦЯ

Світлана ПЕТРОВА, директор комунального навчального закладу «Дитячий будинок "Перлинка"», м. Одеса

Гуманістичні ідеали — добра, справедливості, співчуття, рівноправних відносин між людьми — давно увійшли у золотий фонд людської культури, стали визначальними для діяльності видатних педагогів минулого та сьогодення.

Традиційні підходи до виховання й організації життя дітей у дитячих будинках сьогодні не можуть задовольнити суспільство. Вихованці, які здобули освіту в дитячому будинку або школі-інтернаті, повинні стати повноцінними членами соціуму, готовими до самостійного життя, до вирішення найскладніших соціальних проблем, які чекають їх на життєвому шляху.

Добрі наміри живуть у душі того, хто вмів надавати душевні сили іншим людям. Саме задля дитинства у 2006 році на березі Чорного моря з'явився комунальний навчальний заклад «Дитячий будинок "Перлинка"».

Меценати, які подарували дитячий будинок, — Олександр Олександрович (просить не вказувати прізвища), Локайчук Валерій Федорович, Дроган Оксана Степанівна — дійсно розуміють, що чужих дітей не буває. Саме тому цей дар був наданий дітям-сиротам, дітям, позбавленим материнської любові та ласки. Координацію діяльності закладу здійснює управління освіти і науки Одеської міської ради.

Дитячий будинок «Перлинка» забезпечує розвиток, виховання, навчання та соціальну адаптацію дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування з 3 років. Планова потужність — 80 дітей. Сьогодні у закладі перебуває 51 дитина.

З 50 дітей, які нині проживають у дитячому будинку, — 3 дітей-сиріт, 35 дітей, позбавлених батьківського піклування, 7 дітей, матері яких відбувають покарання в місцях позбавлення волі, 5 дітей, тимчасово влаштованих за заявою батьків.

За 4 роки в дитячому будинку пройшла соціальну адаптацію 81 дитина. Адміністрація намагається влаштувати дітей у сім'ї: так 9 дітей було усьоголено, 5 — влаштовано у прийомні сім'ї,

9 — повернулися в біологічні сім'ї, 8 — передані під опіку громадян. 18 дітей перебувають у навчально-виховному комплексі «Гармонія» м. Одеса. Там вони не тільки отримують освіту, але й пізнають життя за межами дитячого будинку, вчаться спілкуватися зі своїми однокласниками та їхніми батьками.

Основним напрямом діяльності педколективу дитячого будинку «Перлинка» є опора на потенціал кожної дитини, створення умов для її самореалізації, розкриття всіх її можливостей та особистісного становлення. Мрія однодумців, які працюють у дитячому будинку «Перлинка», — щоб старші діти піклувалися про молодших, молодші вчилися у старших, а діти з 3 років до повноліття проживали разом однією «великою сім'єю» зі своїми братами й сестрами, спілкувалися та зміцнювали родинні зв'язки. Важливо, щоб дітей з однієї сім'ї разом можна було всиновлювати, бо сьогодні досить часто рідних братів і сестер розлучають.

Дитячий будинок «Перлинка» побудований так, щоб його архітектура сприяла розвитку в дітей відчуття свободи та краси. Перший і другий поверхи комплексу розділені скляною підлогою, це розширює простір будівлі.

Приміщення дитячого будинку сконструйовано за індивідуальним проектом. Загальна площа — 5455,3 м², основна площа — 3454,7 м², підсобна площа — 2000,6 м²; опалення — автономна газова котельня.

Щоденно над приготуванням смачної та здорової їжі працюють і дієтсестра, і кухарі, й комірник, а сучасне обладнання дає змогу отримати задоволення від роботи: електроплити, духовка, електропательня, холодильник, овочева та молочна холодильні камери, електричний котел, посудомийна машина, картоплечистка, соковижималка.

Обладнаний зал для проведення занять лікувальною фізкультурою. Це місце, де діти на певний час стають космонавтами, солдатами, а великі різнобарвні геометричні форми дають можливість наблизити мрію. Тут діти непомітно для себе отримують комплекс лікувально-оздоровчих процедур, призначених фахівцями.

Велике значення для виховання у дітей вольових якостей (цілеспрямованості, наполегливості, спроможності до подолання труднощів) має спортивна зала. Спортивні, рухові ігри, ігри-естафети вчать дітей самоорганізації, виконання встановлених правил.

Музична зала — центр естетичного розвитку. Тут проходять заняття музикою, хореографією, театральним мистецтвом. Усе це дає змогу залучити дітей до музичної творчості, навчити їх слухати й розвивати музичні образи, розуміти характер і настрої музичного твору. Розвиток музично-ритмічних рухів на хореографії допомагає розвивати слух і вміння співвіднести свої рухи з музикою.

Музична зала обладнана акустичною і мультимедійною системами, караоке, електрофортепіано.

Надзвичайну радість приносить дітям зала для катання на роликових ковзанах — це не лише задоволення, а й розвиток м'язової активності, укріплення вестибулярного апарату.

Велике перехрестя з машинами, велосипедами, вулицями дає змогу закріпити знання правил

дорожнього руху. Силами вихователів розроблені правила дорожнього руху у віршованій формі. Діти отримали майже справжні індивідуальні права на водіння транспорту різної категорії (самокати, велосипеди, акумуляторні машини). У випадку порушення правил руху, права вилучаються з правом повернення їх володарям. Ця гра дуже близька до життя і тому є великим стимулом для дітей.

Для оволодіння навичками навчальної діяльності та виконання домашніх завдань у будинку є дві класні кімнати зі шкільними дошками, партами, телевізором, відеоманітофоном та різноманітними дидактичними посібниками.

Методичний кабінет — центр роботи всіх спеціалістів, тут проводяться педради, консультації, семінари, наради при директорові, засідання творчої та корегуючої груп. Систематизується, узагальнюється та аналізується величезна робота колективу за всіма розділами програми. У кабінеті багато дидактичних посібників та методичної літератури, фонотека й відеотека музичних та пізнавальних дисків.

Щоб праця логопедів-дефектологів була максимально продуктивною, у нас є всі можливості: індивідуальні кабінети, найсучасніше обладнання, різноманітний дидактичний матеріал.

Щоб праця логопедів-дефектологів була максимально продуктивною, у нас є всі можливості: індивідуальні кабінети, найсучасніше обладнання, різноманітний дидактичний матеріал.

Більшу частину дня діти проводять у групі, тому інтер'єр і оформлення групових приміщень продумані до дрібниць. Вихователі намагаються організувати роботу так, щоб кожна хвилинка, проведена у групі, приносила дітям радість пізнання. Але водночас вони піклуються й про те, щоб забезпечити виховання та відпочинок дітей. Кожна група оснащена музичною аудіоакустичною системою.

Розвиток креативності — найголовніший елемент духовності. Ось чому і в сфері дошкільної та шкільної освіти важливими є гуманістичні цінності: дитина, як основна педагогічна цінність, і педагог, здатний на розвиток, соціальний захист, збереження індивідуальності дитини.

Педагогічна реалізація таких цінностей спрямована, насамперед, на підвищення загальної культури особистості дитини, зацікавлення її національними та загальнонаціональними цінностями. А це потребує культурологічної спрямованості освіти. Оскільки «озонова куля культури й духовності» у нашому суспільстві стає все тоншою, загальний рівень культури знижується, тоді як обсяг інформації збільшується.

У дитячому будинку працює бібліотека з читальними залами для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Бібліотечний фонд складає 1664 книжки. Це художня та науково-методична література. У читальному залі є відеотека, фонд якої містить 350 касет і дисків із науково-документальними фільмами про флору, фауну, мистецтво та життя відомих людей.

Для занять спортом є різні тренажери, велосипеди, ролики, тенісні столи, майданчики для футболу, волейболу, баскетболу.

Діти вчать доглядати за квітами, рибками, черепаками, папугами, кроликами.

Ми розуміємо, що нашим дітям необхідно ознайомитися з сімейним життям. Вони з радістю відвідують гурток «Смакота»: дошкільнята набувають навичок господині у спеціально організованому приміщенні, а молодші школярі — на справжній кухні.

Є художня майстерня, так званий «Венеціанський дворик», де діти виявляють свої художні здібності, готують творчі роботи, з радістю працюють не лише з пензликом, але і з войлоком, солоним тістом, зі справжньою глиною на гончарному крузі.

Образотворча діяльність — благотворний ґрунт для навчання дітей. Знаходити композиційні рішення, передавати форму, пропорції предметів, їх природний колір, розвивати уяву допомагають заняття з малювання, аплікації та ліплення, що проводяться у художній майстерні. Усе це розвиває художній смак дітей, їхні пізнавальні інтереси, прививає любов до образотворчого мистецтва.

Працює гурток «Астрономії», де через справжній телескоп можна розглядати зірки та сузір'я, вивчати їх історію й легенди. У затишному залі по колу розміщені дитячі крісла оригінального дизайну — це космічна обсерваторія. Тут проводяться спеціальні психотренінги, а поряд стоїть справжній телескоп, у який можна зазирнути й побачити частинку Космосу. Стеля космічної обсерваторії оформлена, як карта зоряного неба, працює міні-планетарій.

Актуальним стає завдання держави, суспільства щодо посилення уваги до охорони фізичного та психічного здоров'я дітей, створення нової системи особистісно-зорієнтованої освіти для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Особливе значення для розвитку дітей-сиріт має процес соціалізації, формування їх ціннісних, особистісних та суспільних орієнтирів. Процес соціалізації передбачає єдність усіх трьох зазначених сфер і водночас вирішує триєдину групу завдань: адаптації, активізації та самореалізації особистості у подальшому житті.

Усе зазначене вище обумовило тему нашого експериментального дослідження «Формування готовності вихованців дитячого будинку «Пер-

лінка» до особистої та соціальної самореалізації».

Під науковим керівництвом завідувача лабораторії педагогічних інновацій Академії педагогічних наук України Щекатунової Ганни Дмитрівни разом із працівниками лабораторії створена інноваційна модель розвитку «Дитячого будинку "Перлінка"» та програма роботи відкритої соціально-педагогічної системи, що є альтернативою існуючій системі роботи із соціально незахищеними дітьми. Інститут психології АПН України, професори та викладачі ПУДП університету ім. К. Д. Ушинського, Одеського інституту вдосконалення вчителів залучені до співпраці та надають серйозну методичну допомогу вихователям і спеціалістам закладу. Педагогічний колектив працює над головною проблемою — адаптації соціалізації та самореалізації дітей шляхом організованого соціального партнерства. Головною ідеєю представленої моделі розвитку комунального навчального закладу «Дитячий будинок "Перлінка"» як інноваційного освітнього закладу соціального партнерства є розвиток соціальних зв'язків дитячого будинку та місцевої спільноти. *Соціальне партнерство* дитячий будинок «Перлінка» реалізує через укладання договорів про соціальне партнерство.

Філософія діяльності педагогічного колективу — постійна й тісна співпраця з усіма театрами та музеями міста, музичною, хореографічною і театральною школами, Одеською семінарією. Окрім цього організована виховна робота гуртків — футбол, теніс, карате, шахи, астрономія, ліплення, зображувальна діяльність, комп'ютерна грамотність тощо.

Давно відомо, що духовне виховання дітей — передусім справа родини. Саме тому в нашому будинку з'явилася невелика, затишна каплиця, щоб зміцнювати в дітей віру, любов та силу, необхідні у дні душевних переживань. Після освячення каплички за благословенням Агафангела до дітей щодня приходять студенти семінарії, які допомагають їм знайти відповіді на багато запитань.

Робота педагогічного колективу дитячого будинку «Перлінка» спрямована на те, щоб діти могли якомога раніше самореалізуватися, набули навичок самообслуговування — у зв'язку з цим організована спільна робота дітей і спеціалістів різних професій «Перлінки»: водія, кухаря, електрика, теслі, медичної сестри, прачки, швачки. Діти вчать готувати, мити посуд, прибирати і прати дрібні речі. Минулого року діти на невеликому клаптку землі виростили полуницю, цибулю, часник, петрушку, кріп, горох, буряки, картоплю, помідори. Серед наших дітей є ті, які з радістю та з любов'ю доглядають за міні-городом.

Велике значення надається необхідності організації для дітей виїздів за межі дитячого бу-

динку: екскурсії, прогулянки у парк, до моря, поїздки у театри, походи тощо. Завдяки таким виїздам дитина отримує нові знання, закріплює вже отримані, розширює коло своїх знайомств, кругозір, а також набуває позитивного емоційного досвіду. За декілька років завдяки меценатам наші діти провели незабутні два тижні в Москві, де відвідали музеї Кремля, збройні палати, музей-парк у Царицино, Поклонну гору, Бородинську панораму, Сергієво-Троїцьку Лавру, св. джерело Сергія Радонежського. Також здійснили паломницьку поїздку до м. Почаїв, туристично-пізнавальну екскурсію до Львова, провели незабутні дні, відпочиваючи у таборі «Молода гвардія», подорожували дорогами Криму, споглядаючи чудові краєвиди Кримських гір, красу Лівадійського, Воронцовського, Масандрівського палаців.

Усе це має великий вплив на дітей, яких сьогодні вже неможливо назвати незахищеними. В їхніх очах ви не побачите суму, туги, заляканості. Вони — особистості, в яких уже формується позитивне ставлення до життя, впевненість у собі та самоповага, хоча у всіх за плечима досить негативний досвід.

Як уже зауважувалося, одним із засобів гуманізації є самореалізація учасників освітнього процесу через зростання особистісних досягнень.

Сучасна людина може вижити лише самовизначаючись у житті, орієнтуючись при цьому не на пізнання, а на розуміння: себе, оточуючих, своєї та інших культур. Осмислити й відчути цінності, прислухатися до власного внутрішнього голосу, усвідомити себе, сутність свого існування та визначити власне місце у культурі, в житті — така логіка освіти сьогодні.

Завдання дитячого будинку — допомогти своєму випускнику самовизначитись у різноманітних

сферах його життєдіяльності, створити тим самим умови для його самореалізації. Особлива увага при цьому надається розвитку відповідального ставлення вихованців до різноманітних видів діяльності; використання такої форми розвитку соціальної активності, як залучення вихованців у самостійне планування різноманітних справ і заходів, проведення всіх вихованців через позицію керівника, що забезпечить формування спроможності до творчості, а також розширення сфери загальнокорисної діяльності, що має виходити за рамки дитячого будинку.

Наші педагоги, завдяки Благодійному фонду «К», пройшли навчання в Українському Монтесорі-центрі — здобули теоретичні знання і практичні навички з методики Монтесорі. Організація предметно-розвивального середовища класів Монтесорі дає змогу розробити принцип індивідуального розвитку кожного вихованця. Дитина отримує можливість свободи вибору того завдання, яке їй необхідне, і саме зараз може забезпечити оптимальний сенсорний, інтелектуальний, фізичний чи психічний розвиток.

Вільно рухаючись у середовищі Монтесорі-класу (діти самостійно обирають завдання, місце, де його виконувати: за столом, на підлозі, лежачи, стоячи або сидячи), діти можуть задовольнити і свої фізіологічні потреби в русі. А як відомо, саме з руху починається інтелектуальна діяльність. Вправи на координацію, в яких працюють як руки, так і розум, роблять дитину активним учасником процесу власного навчання.

Медичний блок — це місце, де дитині надають допомогу лікар-педіатр, кваліфіковані медичні сестри. Медичний блок уключає: кабінет для щеплення, маніпуляційний кабінет, масажний, ізолятор, фізіотерапевтичний кабінет, обладнаний

апаратами аероіонопрофілактики, апаратами «Тонус», УВЧ80-3, тубус кварц, УЗІ 101ф, «Потік-1», «Амплицульс-5», апаратом ультрафіолетового випромінювання «Промінь». Апаратура фізіотерапевтичного кабінету дозволяє проводити профілактику, попередження та лікування дитячих захворювань.

Аквапарк із масажними душами та водними фонтанами — це не лише можливість зміцнення здоров'я, але й один із важливих елементів психотерапії водою. Індивідуальні сеанси гідромасажу та хронометрії в комплексі з ароматерапією — не просто задоволення, а профілактика й лікування багатьох дитячих захворювань.

Проведені в повному обсязі лабораторні дослідження показників здоров'я дітей та поглиблений аналіз їх результатів дозволили визначити і продумати шляхи лікування та профілактики різних захворювань у дітей. Аналізи крові показали високі показники гемоглобіну й еритроцитів у дітей, що свідчить про високоякісне та висококалорійне харчування (збалансованість білків, жирів і вуглеводів, забезпеченість достатньою кількістю вітамінів).

Усі діти були обстежені в Інституті очних хвороб ім. Філатова. Серед них 13 вихованців мають зниження зору, тому забезпечені окулярами. Усі постійно проходять фізіотерапевтичні процедури з профілактики очних захворювань.

Забезпечені вихованці й ортопедичним взуттям. У 2008 році було придбане фізіотерапевтичне обладнання, що використовується з лікувальною метою, внаслідок чого захворюваність ГРВІ знизилася на 15 % у порівнянні з минулим роком. У літній період систематично проводяться загартувальні заходи:

- з травня денний сон на вулиці;
- обливання водою;
- ходіння босоніж дві години на добу по траві та гальці;
- щоденні походи до моря;
- щоденне купання в морі;
- з метою профілактики захворювань використовується обладнання «Нуга Бест»;
- щоденна робота на дошці Євмінова.

Однодумці

Серед ціннісних орієнтацій загальноосвітньої підготовки найвагомішими стають такі поняття: людина, дитина, духовність, освіченість, індивідуальність, національна та загальнолюдська культура, здоров'я, вибір, відповідальність, варіативність, толерантність. Сукупність цих і багатьох інших синонімів дають змогу дітям знайти у собі сили подивитися на світ крізь призму людяності і створити за її законами своє життя. Важливо, що ці категорії закріпились у педагогічному усвідомленні вчителя, визначили його професійну

культуру та зміст щоденної праці, який знайде своє відображення у вихованні дітей.

Мета діяльності педагогічного колективу дитячого будинку «Перлинка»: підтримати й підготувати дитину до самостійного життя; створити такі умови, в яких кожен вихованець повірить у себе та власні можливості, відчуже радість від досягнутого.

Саме на це спрямована робота соціально-психолого-медико-педагогічного супроводу вихованців. У закладі затверджено Положення про СПМП консилиум, головними завданнями якого є:

- єдність вимог усіх фахівців;
- профілактичні заходи з укріплення емоційно-вольового стану дитини;
- активізація внутрішнього потенціалу кожного вихованця;
- забезпечення допомоги у встановленні добрих взаємин дитини з дорослими;
- самовизначення дитини.

Коротко зупинимося на **складових СПМП супроводу**.

1. Медичний супровід кожної дитини забезпечується: лікарем-педіатром та психіатром, цілодобовим чергуванням медичного персоналу (4 медичні сестри), медсестрою фізіотерапевтичною, медсестрою з масажу, інструктором із лікувальної фізкультури.

Основні напрями їх роботи:

- а) діагностична робота;
 - б) корекційна;
 - в) оздоровчо-профілактична.
- Засоби медичного супроводу:
- фізіотерапевтичні процедури;
 - гідромасаж;
 - ароматерапія;
 - хрономотерапія;
 - плавання у басейні;
 - лікувальна фізкультура.

Двічі на рік до роботи СПМП приєднуються робітники дитячої поліклініки № 6 для проведення диспансеризації вихованців.

2. Логопедична діагностика та корекція мовлення вихованців спрямовані на:

- покращення фонетико-фонематичного слуху вихованців;
- збагачення активного словника;
- роботу з артикуляційним апаратом;
- роботу над темпом мовлення;
- виховання голосової культури;
- вивчення граматичного строю мовлення;
- читання та розуміння прочитаного.

Логопедична корекція забезпечується вчителями-логопедами.

3. Психолого-педагогічна підтримка в закладі забезпечується роботою психолога, стар-

шого вихователя, вихователями, інструктором із фізичної культури та плеядою фахівців, які працюють для забезпечення додаткової освіти. Роботу психологічної служби в закладі забезпечує психолог — це психологічна освіта, тренінги, семінари, консультації. А всі разом забезпечують роботу з психодіагностики та корекції когнітивних процесів, емоційно-вольової та мотиваційної сфер.

4. Соціально-правовий супровід здійснюють юрист закладу, соціальний педагог і вихователь. Знання історії життя кожної дитини, захист її майнових та житлових прав, своєчасне отримання пенсій, аліментів — це складові роботи соціально-правового супроводу.

Робота такого супроводу дає змогу виявити не лише відхилення в розвитку, а й здібності вихованців, скласти план особистого розвитку дитини та постійно корегувати його в необхідному напрямку.

Контроль за результатами роботи СПМП супроводу здійснюється за такими параметрами:

- а) емоційний стан дитини;
- б) психофізіологічні показники (сон, апетит);
- в) активність дитини в різних видах діяльності.

Усе це відображається у:

- медичній карті;
- карті мовленнєвого розвитку;
- бланку даних психологічних дослідів;
- індивідуальній програмі медико-психолого-педагогічної корекції;
- соціальному паспорті вихованця.

Регулярно проводяться соціально-психолого-медико-педагогічні консилиуми, до складу яких входять: директор закладу, юрист, старший вихователь, психолог, соціальний педагог, логопед, лікар-педіатр, лікар-психіатр і вихователі відповідної групи. Кожен фахівець доповідає про результати проведеної діагностики на дитину і надає рекомендації. Після цього приймається спільне рішення щодо подальшої роботи з нею.

Учені довели, що людина в процесі соціалізації є самореалізуючим суб'єктом, у якого свої мотиви, вподобання, потреби, котрий уміє ставити перед собою мету і досягати її. Саме це спрямовано на створення умов саморозвитку особистості, виявлення здібностей. І тому в нашій роботі знайшла відображення «Програма соціальної адаптації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку до дитячого будинку "Перлинка"». Крім цього, в закладі працюють програми, які отримали рецензію Академії педагогічних наук України.

Усі наші програми спрямовані на формування особистості, конкурентноздатної у суспільстві, яка вміла б планувати стратегію власного життя,

орієнтувалася б у системі суперечливих цінностей і зуміла визначити своє життєве кредо та життєвий стиль.

У маленькому віці дитина начебто не бачить усіх наших зусиль стосовно неї, а просто підкоряється дорослим, приймає правила гри, тому що особливістю дошкільного та молодшого шкільного віку є довіра до дорослого, наслідування його.

Дитина дивиться на світ очима дорослих, і якщо ми «всі разом навалюємося» на неї, вимагаючи виконання тих чи інших норм, вона, як правило, підкоряється. Але з віком приходить розуміння свого місця у світі, і тоді людина шукає власний індивідуальний шлях. Саме тому сьогодні нам необхідно створити «сходинки» для вибору такого шляху. Дуже важливо навчити дитину спілкуватися та правильно аналізувати отримані знання.

Залучаючи до ознайомлення з довкіллям, до життя в суспільстві, трудової діяльності, ми надаємо їй моральні зразки поведінки в суспільстві, «кодекс честі», де чітко визначено, що добре, а що погано. Так у процесі соціалізації дитина будує свою індивідуальну модель життя в суспільстві.

Дитині-сироті дуже важливо адаптуватися у світі, тому ми намагаємося дати їй знання про суспільство, життя в ньому та еталони емоційного ставлення до життєвих явищ і стосунків.

Сьогодні наш дитячий будинок — це школа радості й творчості. А свою основну роль як директора я бачу в тому, щоб це був єдиний дім із загальними для всіх робітників цінностями, принципами, настановленнями. Моє завдання — досягти від кожного працівника прагнення до творчості, але з урахуванням однієї умови: розуміння того, що ти не один, що поруч працюють колеги, і всі разом служать нашим дітям. Тому ми повинні стати поводириями для кожної дитини та провести її до соціуму тільки саме для неї визначеною доріжкою.

Моральні орієнтири мають стати для кожної дитини «світлом у кінці тунелю». Організація простору для морального виховання дитини потребує широкого ставлення до неї, поваги її особливостей. Лише тоді авторитет буде виховувати дитину. А Макаренко писав: «Ви виховуєте дитину в кожен момент вашого життя, навіть тоді, коли вас немає поряд...».

Справжнє виховання та мистецтво любити дітей виявляється не тоді, коли педагог із вершин спускається на землю, а коли він підіймається до великих істин Дитинства.

І завершити свою розповідь я хотіла б словами великого російського поета О. Пушкіна: «Говорять, що нещастя — хороша школа. Але щастя — найкращий університет. Воно довершує виховання душі, здатної до доброго й прекрасного...». Усі ми дуже віримо в наших дітей!

□